

Tej noci...*

Carolyn Forché

Berlín, marec 2008

...ma Daniel telefonicky pozval na stretnutie so svojim priateľom Jimom Reidelom, legendou Danielovej mladosti. Jim vtedy pracoval na životopise Weldona Keesa. Môj manžel Harry Mattison práve dokumentoval záverečné obdobie apartheidu v Južnej Afrike, a tak ma potešila príležitosť na kamarátske posedenie v československej oáze na Východnej 27. ulici v ateliérovom byte, ktorého police úpeli pod dvojíťmi radmi kníh, bez obrazov, s náhradou kuchynky v skriní a pracovňou v prístenku, kde Daniel v tom čase písal a prekladal Friedricha Hölderlina. Spomínam si na jazdu mojím autíčkom dole Greenwičskou ulicou, kde sme s Harrym dočasne bývali v bývalom potravinovom sklade, ktorý za daždivé-

ho počasia ešte stále zaváňal korením. Spomínam si, ako mi Daniel a Jim striedavo zakrývali tehotné bruško svadobnou stužkou. Skúsené manželky vravievali, že ak to bude chlapec, stužka sa pohybuje dopredu a dozadu a ak dievča, stužka sa pohybuje dokola, lenže stužka sa neustále pohybovala dopredu a dozadu a o sedem mesiacov som porodila syna v Paríži, kde sme potom strávili rok. Keď mal náš syn Sean niekoľko mesiacov, nastáhoval sa k nám Daniel a prekladal rakúskeho básnika dvadsiateho storočia Georga Trakla.

Po preflámovanej noci som odišla za Harrym do Johannesburgu. Občas sme si s Danielom telefonovali. Z Johannesburgu do New Yorku rozpoznal v mojom mlčaní a váhaní obozretnosť sledovaného

---

* Úryvok z úvodu básnickej zbierky D. Šimka: *White Keys, Black Keys* (2008)

človeka, lebo takými sme ako cudzinci v Južnej Afrike boli. Daniel vtipkoval, že naša váhavá konverzácia mu pripomína staré časy doma za sovietskej tyranie. Aj sa stalo, že sme zo dňa na deň museli Južnú Afriku opustiť, naša domáca pôvodom z Rodézie nás udala za porušovanie zákonov apartheidu. Preto sme sa v deviatom mesiaci môjho tehotenstva ocitli vo „výbušnom“ Paríži. Nastahovali sme sa do ateliéru na Schoelcherovej ulici č. 11 s výhľadom na montparnasský cintorín vedľa ateliéru Simone de Beauvoir. V apríli zomrela a jej hrob som viac menej videla z okna našej lodžie. Trúchliaci pozostalí prichádzali do Schoelcherovej ulice a omylom nám hádzali kvety do otvorených okien. Podvečer som kytice odnášala a pridávala ich na hromady zvädnutých

kvetov na jej hrobe.

Keď Daniel nepracoval v kaviarni za rohom na Traklovi, kočíkovali sme Seana po cintoríne, lebo sme usúdili, že bomby, ktoré vybuchujú na staniách metra a v obchodoch, nikoho nenapadne umiestniť medzi hroby. Daniel pofajčieval turecké cigarety a medzitým zdvíhal Seana na ruky a ukazoval mu sochársku výzdobu na hrobch a krdle holubov. Raz sme začuli výbuch a ukázalo sa, že v detskom kočíku ukrytá bomba vybuchla v obchodnom dome, nášmu cintorínu však neublížila. V pamäti mi ostalo, ako sme často s Danielom prechádzali od hrobu k hrobu. Za pár hodín pokoja a vánku sme navštívili Tristana Tzaru a Charla Baudelaira, prešli sme ku skladateľom Camille Saint-Saënsovi a Césarovi Franckovi. Na cin-

toríne je pochovaný Julio Cortázar aj Jean-Paul Sartre. Daniel mi v chôdzi recitoval Trakla, pýtal sa, ktoré slovo by bolo lepšie nahradiť iným a potom sa jedného popoludnia vrátil do ateliéru v pochmurnej nálade a oznámil „Stávam sa Traklom“. Pokúšala som sa upokojiť ho, že pri prekladaní Trakla je potrebné stať sa Traklom. Prekladateľ poézie sa musí vpraviť do jazyka iného autora čo najbližšie k samotnému zrodu jazyka. Vpraviť sa do Trakla však nieslo so sebou osobitné riziko a tohto rizika si Daniel bol vedomý. Písala som o tom v úvode k Danielovmu výberu Traklových básní Jesenná sonáta. Trakl bol ako poručík farmaceut pridelaný do poľnej nemocnice na rusko-rakúsky front v Haliči. V septembri 1914 zažil boje pri Gródku a Rawe-Ruske pri Lvove. Za neprítomnosti lekára, bez liekov proti bolesti a so zodpovednosťou za množstvo ťažko ranených vojakov v polozrúcaných stodolách a chlievoch oznámil Trakl, že nevládze ďalej žiť a ušiel, aby sa zastrelil,

lenže ho odzbrojili. Pod zámienkou prevozu do vojenskej nemocnice v Krakove ho umiestnili na psychiatrické pozorovanie, o izbu sa delil s dôstojníkom, ktorý trpel na delírium tremens. Okná boli zamrežované ako vo väzení a nemocničné pyžamo pripomínalo väzenský mundúr. Traklov vydavateľ Ludwig von Ficker pri návštevách brutalitu nemocnice a vrieskajúcich pacientov zaznamenal a neúspešne sa snažil o Traklovo prepustenie. Vydavateľ vedel o predvojnovej narkománii bohémskeho básnika a opýtal sa Trakla, či berie drogy. Básnik údajne odpovedal: „A bol by som bez nich ešte živý?“

Maliar Oskar Kokoschka, jeden z najnádejnejších mladých expresionistických básnikov bol jeho blízkym priateľom a filozof Ludwig Wittgenstein bol zanečeným čitateľom jeho diela – Trakl začal opäť písať. Tretieho novembra sa však na smrť predávkoval kokainom. Uvedené okolnosti isteže Daniela zaujali, avšak k prekladu ho dovedla jasnozrivá reakcia

básnika na vojnové zážitky, sprevádzaná prúdom predstavivosti, množstvo premenných a mystická vízia. Pritiahli ho aj priam prorocké básne, ktoré vznikli ešte pred vojnou a Traklova vzťahová hutnosť textov, lyrické vedomie a schopnosť uniesť takmer nekonečnú mnohoznačnosť bez oslabenia výrazovej sily poézie. Trakl medzi ozajstných básnikov dvadsiateho storočia nepochybne patrí, Danielova voľba však mohla mať aj iné dôvody – možno básnikovo mladosť, keď ho okolie považovalo za mierneho čudáka. Daniel, mladý emigrant v Ohio, sám seba možno tiež takto vnímal zrakom okolia. Trakl údajne z fľašky fetoval chloroform a cigarety si namáčal do ópia. Neskôr stáby prekliaty básnik napodoboval Charla Baudelaira, užíval ópium, veronal a kokaín, obliekal sa ako tulák či povaľač, nadmerne pil a užíval rôzne povzbudzujúce látky, priateľom sa však vždy zdal väčšmi „pri vedomí“ než boli oni sami. Aj Daniel bol určite viac „pri vedomí“, všímavější a pozornejší, s obrovskými znalosťami európskej histórie a literatúry, z ktorých dával lekcie svojim „novým Američanom“. Jednej noci v júli 1978 sme sa stretli, sedel po čítačke na pohovke vo svojej obývačke v Iowa City sám, okolo neho šumela party. Hoci som bola veľmi mladá, mala som v ten večer „čítačku“ a v túžbe uniknúť zo spoločenského zmätku, tiež som si sadla na pohovku. Po chvíli sa mi predstavil a ja som postrehla známy prízvuk (očividne pre ostatných sotva rozpoznateľný), ktorý som od detstva nezačula.

Bol z Bratislavy, zo Slovenska, odkiaľ pochádzala aj rodina môjho otca, a tak sme sa niekoľko hodín zhovárali o jeho živote, „o starej vlasti“ a o európskych básnikoch. Potom sme sa po niekoľkých rokoch stretli

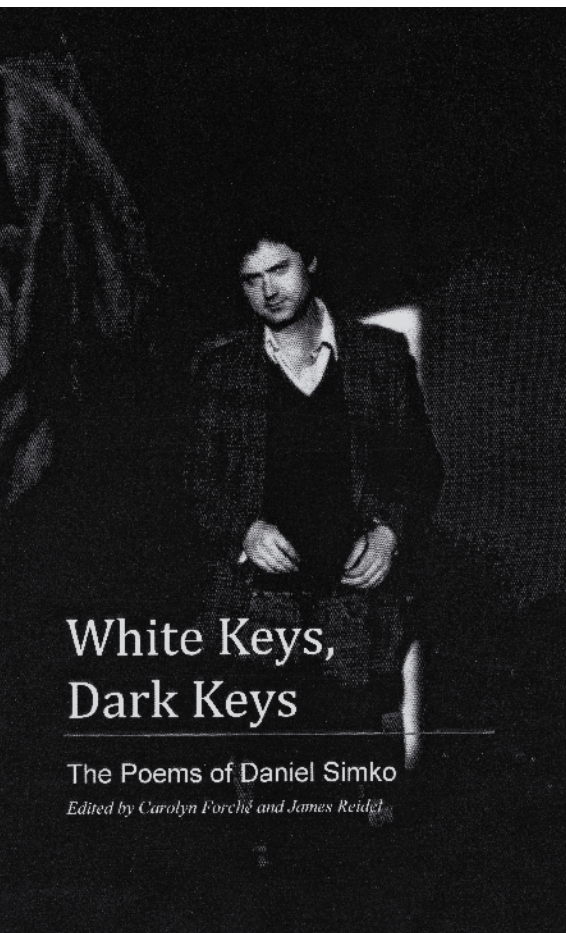
na večierku na plavbe okolo Manhattanu v rámci akademického programu múzických umení na Columbijskej univerzite. Po vylovení nás Daniel s mojím manželom pozval do svojho vtedy poloprázdného bytu na Východnej 27. ulici, a tak sa začalo naše pevné priateľstvo. Hoci jeden či dva semestre študoval so mnou na Columbiu, nebola som nikdy jeho učiteľkou, skôr sestrou a priateľom, ktorého potreboval väčšmi.

V priebehu rokov sme spoločne trávili čas v Paríži, Provincetowne, Vermonte a potom na jar 1990, keď „zamatová revolúcia“ oslobodila bývalé Československo, sme cestovali do Bratislavy, kde som s ním v ich rodinnom podkroví hľadala džezové platne a knihy, ktoré tam nechal pri úteku v roku 1969. Potom sme autom odišli do Prahy, tej jari ešte stále pokojnej, stále gotickej a temnej a ešte nepreplnenej turistami. Mnoho nocí sme sa prechádzali tam a späť po Karlovom moste, občas narážajúc do skupiniek študentov, ktorí hrali na gitare. Na Václavskom námestí, len pred niekoľkými mesiacmi zaplavenom davmi, sme ešte stihli počuť zvonky na oslavu znovu nadobudnutej slobody a vidieť voskové pomníčky z roztopených sviečok. Navštívili sme v Brne moju praradku, ktorá žila v byte od Židovskej náboženskej obce, získala ho za činnosť v prospech Židov počas okupácie a holokaustu. O čase, strávenom s ňou, by sa dalo povedať oveľa viac, konverzácia by však nebola možná bez Danielovej výrečnosti a citu.

Z Prahy sme autom odišli do Drážďan, kde ešte boli vidieť ruiny po bombardovaní, potom do Berlína, kde slávnostne rozoberali múr. Zdržali sme sa vo východnej časti blízko Alexandrovho námestia a niekoľkokrát za deň sme prešli ešte

stále funkčným kontrolným stanovištom Checkpoint Charlie. Prechádzali sme sa v obvode, kde niekoľko rokov predtým Daniel žil so svojou láskou Taniou, dcérou filozofa Jacoba Taubesa, jedného zo zakladateľov Berlínskej slobodnej univerzity. Počas prechádzok bol čoraz zadumanejší a melancholickejší, ale ostrovtip ako aj istú príťažlivosť si stále zachovával. Bol si vedomý, kde sa nachádzame a „čo sa deje“, keď sme zo zeme zbierali zbytky múru a vyberali kúsky, ktoré si vezmeme

domov. Za sčernetým Ríšskym snemom ležali na pokrývkach rozložené ruské vojnové medaily, mimoriadne rafinované vzorky nástenných grafitti, čapice zo psej kožušiny a ďalšie sovietske mementá. Môj priateľ, zosnulý Charles Newman, tieto veci zachytil dokonale. S predstavou múzea na mysli napísal: „Desivá história usilovne, puntičkársky a nezakryte postupuje z miestnosti do miestnosti až do poslednej, najmenej (venovanej blízkej súčasnosti), kde sa postupne mení na nezmyselnú koláž artefaktov: meč z rusko-japonskej vojny, Stalinova busta, kozmonaut, fotografia z antarktickej výpravy, čínska váza s vykladaným Brežnevovým portrétom a niekoľko Gorbyho gombíkov – všetko bez akéhokoľvek osobitného usporiadania a bez vysvetlenia. Akoby si to mal človek – ‚nech sa páči kúsky‘ – usporiadať sám.“ Počas nášho vtedajšieho jarného putovania Daniel starostlivo a zamyslene „usporadúval“. Ukázal mi, kde býval a chodil do školy, spustený hrad v Bratislave, kde sa hrával ako chlapec a v zatuchnutom podkroví v dome jeho tety so starým dreveným haraburdím, holubími hniezdami a polámanými stoličkami si uvedomil, že je nemožné byť čímkoľvek iným než príznakom v krajine, ktorá mu už nepatrí. Nebolo toho veľa v onom podkroví, čo by si chcel odniešť. Ďalších štrnásť rokov žil v New Yorku, získal akademický titul v odbore literárnych vied a pracoval vo Verejnej knižnici mesta New York. Písať neprestal, ale stále menej mu záležalo na uverejňovaní svojich básní inak než vo vlastnoručne vyrobených knihách s vlastným poznámkovým aparátom, postrehmi a versetami (osobitný druh biblického verša) a všetky knihy sám „distribuoval“ svojim priateľom. Rozposielal

preklady, áno, ale nie básne – a hoci ako dôvod uvádzal čosi ako opovrhnutie „literárnou politikou“, mne sa zdalo, že jeho zdržanlivosť má hlbšie korene. Možno rozchod s Taniou spôsobil zásadnú ranu, ktorej hojeniu neprospievalo nočné bdenie pri dlhodobo chorej matke. Dr. Mary Šimková trpela zriedkavým krvným ochorením a zomrela v roku 2003, desať mesiacov pred svojim synom. Možno nechť publikovať súvisí s inou záležitosťou, spôsob jeho poézie v tých rokoch bol však rozhodne európsky. V detstve utiekol z vlasti, ale exulantom sa stal až v dospelosti, a to nielen slovenským. Vo sfére exulantského bytia žil. Písal po anglicky, často však akoby sa prekladal – nie svoj jazyk – seba. Dnes sa mi zdá, že v mladosti sa snažil o zriedkavo dosiahnuteľný výkon – o úplnú asimiláciu. Svoj slovenský prízvuk „nestratil“. Naučil sa imitovať americkú reč. Humor a vtipkovanie boli snahou o včlenenie, túžbou, aby ho okolie aj básnici jeho mladosti akceptovali. Humor, záľuby ba aj preslovy mali poslúžiť jeho akceptovaniu. Domnievam sa, že čo stratil, si uvedomil počas nasledujúcich rokov – nielen Taniu a matku, ale aj vlastnú minulosť. „Zamatovú revolúciu“ mohol sledovať len z diaľky a výsledkom bola zúfala túžba vrátiť sa do Československa. V posledných mesiacoch života sa snažil obnoviť si slovenské občianstvo a jeho priateľka, Zuzana Andreánska, mi povedala, že v posledných dňoch, striedavo upadajúc do bezvedomia, hovoril len materským jazykom. Preto sa v posledných rokoch jeho života zdalo, že návštevník bytu na Východnej 27. ulici vstupuje do stredo európskej oázy.

Pri každej tamojšej návšteve ma vítal na vrchole schodov na stanici Penn v ele-

gantnom kabáte, so šalom, s dáždnikom na predlaktí, taškou cez plece a doma u neho sme potom posedeli a zhovárali sa, zdieľali úryvky z našich prednášok, načrtnutých básní a chvíľky ticha, zdobené krajkou cigaretového dymu. Na stôl vždy upravil ruže do vázy a misku s ovocím a čajovým pečivom a neskôr sme si zašli na večeru na viedenský rezeň a guláš do maďarskej reštaurácie Mocca na Druhej avenue alebo niekde vedľa Les Halles a potom sme si obvykle cez Gramercy Park a Union Square dali dlhú prechádzku nocou a niekedy až južne po Greenwich St., kde sme Harry a ja začali spoločne žiť. Zakaždým sme navštívili kníhkupectvo na Strande, kde kedysi Daniel pracoval a kde zrejme ešte stále každého poznal. Zvykli sme si zajať aj do Múzea moderného umenia, ale väčšinu spoločného času sme trávili v azyle jeho domova rozhovorom, písaním, korigovaním a vzájomným predčítaním. Tam sme prediskutovali zostavenie výberu z poézie, ktorý sme nazvali – Protí zabúdaniu: Poézia svedectva o dvadsiatom storočí. Daniel žil v tých rokoch pokojne, vytrvalo pracoval, nesmierne veľa fajčil a ak aj veľa pil, nikdy nevyzeral opitý. V posledných rokoch som vedela, že je chorý a že by mal brať na vedomie vážnosť svojej nemoci, ale utrpenie zakrýval svojím správaním, až kým nebolo príliš neskoro. Raz mi povedal, že než by mal znášať medicínsku liečbu, radšej umrie. Myslela som, že poznámka je príležitostnou ukázkou jeho čierneho humoru, ukázalo sa však, že nežartoval.

Celý čas dlhého utrpenia tvrdil, že všetko je „fajn“, často po slovensky „výborné“. Fajn. Keď som sa ponúkla, že usporiadam rukopis, ako obvykle sa ospravedlňoval, že básne nie sú „hotové“, práca „pokračuje“,

že píše „ešte ďalšie veci“. Vtipkovali sme, že ten, kto sa pominie prvý, bude musieť zvládnuť knižnicu a papiere toho druhého a ja som ho strašila, že jeho kniha musí vyjsť, aj keby som ju ja mala dať dokopy po jeho smrti. Napriek môjmu neúspešnému presvedčeniu práve Danielovi vďačím, že ma koncom osemdesiatych znovu objavili ako poetku. Nebyť Daniela, zrejme by som zotrvala v izolácii, schovávala básne po škatuliach a v obaloch z hnedého baliaceho papiera, aby ich jedného dňa niekto našiel.

Daniel v roku 1987 nastúpil ako odborný asistent do Centra múzických umení v Provincetowne, a keďže sme po návrate z Paríža do USA stále nemali definitívny domov, nastahovala som sa so Seanom do zimného plážového domu na West Ende, kam Harry dochádzal z Georgetownskej univerzity na víkendy, dokým sme pre našu rodinu nenali vhodnú miestu na domov. Daniel žil na East Ende a písal, trávil väčšinu dňa s nami. Keď Sean zaspal, trochu som čítala a po večeroch sme sa spoločne venovali poézii a delili o ľahkú večeru. Daniela znepokojovalo, že po nepriaznivých dozvuchoch mojej kontroverznej druhej knihy Krajina medzi nami si nenachádzam čas na písanie, podľa neho som sa stala opatrničkou a samotárskou – trochu ako on sám – a že som sa pochopiteľne utiahla do materstva tak rozhodne, že možno už ani nikdy nebudem publikovať. „Také sa nestane,“ povedal a ponúkol mi, že každý deň vezme Seana v kočiку na East End, za ten čas budem písať, a keď sa vrátia, povinne mu ukážem napísané, aby mal dôkaz, že som nemárnila čas domácimi prácami. A tak som sa s nimi rozlúčila, zavrela bráničku a nadýchla sa mora:

tamhľa bola pláž a na horizonte morské oblaky, pod oknami usychali hnedé a zelené morské chaluhy a čajky synchronizovali čierne hroty svojich krídiel so smerom vetra. Vrátila som sa do domu a snažiac sa nezbierať hračky, pristúpila som k stolu – k písaciemu stroju, atramentu a peru – akoby stôl bol kľavirom, na ktorý sa roky nehralo. Pustila som sa do práce, zaplnila som poznámkami v neznámej forme päť strán a po čase, ktorý som vnímala ako kratučkú chvíľku, sa ozvalo vrznutie bráničky. Keď som spiacu dieťa uložila do kočíky, svedomito som Danielovi predložila stránky s prosbou, nech nečíta, ale nech len potvrdí, že čosi napísané bolo. Takto vlastne vznikla moja tretia kniha Anjel histórie a trvalo niekoľko rokov, kým som ju po mnohých krokoch tam a späť spolu s Danielom a vďaka jeho posmeľovaniu a tlaku pustila do sveta. Inak by som sa už písať pre iných zrejme nedonútila.

Daniel vždy túžil putovať do Krakova. V Krakove som bola, keď mi za úsvitu zatelefonoval manžel, že Daniel zomrel.. Bývala som so synom v hoteli Logos. Asi hodinu pred správou o Danielovej smrti som počúvala, ako bijú zvony na vzdialenom kostole a písala si podobné poznámky ako onej zimy v Provincetowne a mienila ich po návrate ukázať Danielovi. Pár dní po jeho smrti som kráčala so synom sálami vojenskej psychiatrickej nemocnice do izby, v ktorej držali Trakla na konci jeho života. Pacienti mali stále pásikavé pyžamy a okná boli stále zamrežované. Spomínam si, ako som srdcom v tej chvíli veľmi vážne hovorila so svojím priateľom. Takto si nakoniec navštívil Krakov. Prišla som sem za nás oboch.

*z anglického originálu
preložila Zuzana Szatmáry*